

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

GYÓGYSZERÉSZKÉPZÉSI TÖREKVÉSEK 1848-BAN

HALMAI JÁNOS

A magyar reformkor nagyjai *Kossuth*tal és *Széchenyivel* az élen világosan látták, hogy hazánknak önálló iparra, kereskedelemre, sokkal több nyeresztermékre és jelentős külföldi piacra van szüksége. E sürgető feladatok megvalósításának gigászi munkájában a gyógyszerészek ügyével természetesen alig törődhettek. Pedig a gyógyszerészeket erősen sújtotta az, hogy anyagaik túlnyomó részét Ausztriából kellett beszerezniök, a kivitt olcsó nyersanyagot drága készárúként vásárolták meg; a gyógyszerkönyv, a taksa — mely száz év óta Ausztriából származott — sértette a gyógyszerészek nemzeti önérzetét, végül az sem volt közömbös, hogy kifelé ezüsttel kellett fizetniök, itthon pedig papírpénzért árultak.

1848-ban megalakult az első felelős magyar minisztérium, melynek 1848. március 22-től *Klauzál Gábor* a földművelésügyi, ipari- és kereskedelmi minisztere; *ide tartoztak a gyógyszerészek is.* Közoktatásügyi minisztere *Eötvös József*, aki szintén nagy megértéssel fogadta a gyógyszerészek kívánságait.

Először az újjászervezett Budapesti Gyógyszerész Testület igyekezett függő kérdéseit és fájdalmas pontjait orvosoltatni. Beadvánnyal fordultak a „nemzetgazdászati” miniszterhez és ebben a gyógyszerészek számára hivatalos képviselőt kértek, engedélyt az országos egyesület megalakítására, a gyógyszerterek díjtalan vizsgálatát, kinevezett és erre alkalmas gyógyszerészek közreműködésével, magyar gyógyszerkönyv és árszabály szerkesztésére, a gyógyszerterek felállításának szabályozását és végül a különböző nyilvános alapok számláiból történő engedménylevonások megszüntetését. A miniszter válasza rövid idő alatt megérkezett, a kérvény több pontját közben már kedvezően elintézték.

1848. június 10-én kelt 268/10. sz. rendelet a *gyógyszerési pályára lépéskor* előtanulmányul 6 iskolai évet kívánt, a gyakornoki időnek három évet írt elő. Megszabta a díjtalan gyakornoki vizsga formáit is. A gyógyszerter vizsgálatá szintén díjtalan, bizottság előtt történik és ebben egy köztisztviselőben álló gyógyszerésznek részt kell venni.

A június 21-én kelt 859—86 számú rendelet megbízza az Egészségügyi Osztályt magyar gyógyszerkönyv és árrendszer kidolgozására. Előírja az új gyógyszerter felállításával kapcsolatos előfeltételeket.

A Budapesti Gyógyszerész Testület *Eötvös József* közoktatásügyi miniszterhez is intézett felterjesztést a képzés korszerű reformálása tárgyában. A felterjesztést idézem: „*Budapesti gyógyszerészek testületének folyamodása báró Eötvös*

József miniszterhez a gyógyszerészi oktatás és orvos-gyógyszerészi kar létesítése ügyében.

Hazánkban egy tudományág sincs olyan kevésbé tekintetbe véve s a haladás kívánalmainak oly kevésbé megfelelő, mint a gyógyszerészet tanítása. Ez az elhanyagolás olyan nagymértékű, hogy e téren Európa minden országa túlszárnyal bennünket. Mert míg Németországban a gyógyszerészet minden tudományos része kielégítő számú tanár révén tökéletesen taníttatik és míg Frankhonban külön egyeteme van 10 tanárral és egy igazgatóval és hol a gyógyszerészetet a hozzátartozó segédtudományokkal több éven át a legkiterjedtebb értelemben tanítják, — addig nálunk alig adják meg a természet- és vegytanból a legszükségesebbet és így tudományos kiképzésük tekintetében majdnem egyedül az öntanulásra vannak utalva. — Miután ismeretes a gyakorlati gyógyszerészet fontossága és minthogy az emberiség legfőbb java, az egészség van előtérben, az ország kötelessége a főtanodában tökéletes tanítási rendszert állítani — e célból a legnagyobb szükség érzetében a mostani követelményeknek megfelelő tantervet bátorkodunk előterjeszteni és létesítéséért könyörögni.

1. Az eddigi gyógyszerészek részére kijelölt tanulmányok a bölcsészeti tanfolyamra tétessenek át és a leendő gyógyszerész felvétetvén az orvosi tanfolyamra, köteles legyen a természettan, mennyiségtan, általános vegytan tárgyakból és deák nyelvből próbatételt tenni.

2. A gyógyszerészi tanpálya a gyógyszerész magasabb tudományos kiképzésére és műtani gyakorlottságára és az emberiség javára elmulaszthatatlan szükséges következő szaktudományokat foglalja magában :

a) az elméleti és gyakorlati gyógyszerészetet és gyógyszerárutant, b) a gyógyszerészi, c) a kémelő, d) a törvényszéki vegytant. Mindezek pedig gyakorlatilag taníttassanak. e) a gyógyszerészi természettudományt, ásványtant, fűvészetet, állattant. — Ezen tanulmányok pedig, miután a gyógyszerészet alapját képezik rendes tanárok által, legnagyobb kiterjedésben és tökéletességben taníttassanak !

3. A szigorú próbatétel az oklevél elnyeréséért a rendes tanárok által, az igazgató ellenőrködése mellett és a gyógyszerész testület választmánya előtt történjék. —

4. A gyógyszerészi tanpálya 2 év legyen, gyakornoki idő az 1. alatti előképzettség mellett 3 év legyen. —

5. A megtanult tudományok csak úgy hozhatnak az országnak és a gyógyszerészetnek hasznót, ha gyakorlatba vételüket alkalmazzák. — Ezért az oklevelet csak 2 évi szolgálat után adják ki. Így a gyógyszerész önálló igazgatása tapasztalási gyakorlathoz legyen kötve. Miután a gyógyszerészi tanulmányok tanítására a jövőben gyógyszerészek is alkalmazhatók és ezen tanulmányok közül többet orvostanulók is hallgathatnak, szabad hazában pedig minden polgár rend és állás különbség nélkül egyenlő honpolgár és egymás nélkül nem létezhető rokonosztályok barátságos összeolvadása az általános jólét szempontjából is óhajtható s miután a gyógyszerészet az egészségtudományi karhoz van csatolva : célirányos lenne ezen testületnek orvos-gyógyszerész tudományi karrá átváltoznia. Ez a gyógyszerészek számára ösztönzősül szolgálna és a két testület között nagyobb rokonságot és összeolvadást eszközölné. Miután így a gyógyszerész teljes képzettséggel fog bírni, az oklevél elnyerésével ne a gyógyszerészet mesterévé, hanem tanárává avatassék. Pesten 1848. május 20-án Würtzler Vilmos 1. elnök, Hoffmann József 2. elnök.”

Sajnos csak tervezet készült, melyet id. dr. Wagner Dániel gyógyszerész, a

minisztériumban a gyógyszerészi ügyek tanácsosa, készített. Érdemes ezt is szó szerint megismernünk.

„Rendeltessék el: A) a gyógyszerészek nevelését illetően:

1. §. Hogy a gyógyszerészek lehetőleg egyenletes kiképzetése eszközöltessék és azok úgy tudományosság, mint erkölcsiség tekintetében a méltó igényeknek megfeleljenek: minden gyógyszerészgyakornok felvétele előtt kimutatni tartozik, hogy egészséges érzékkel, tiszta erkőccsel, olvasható kézírással, természetes tehetséggel bír és a gimnáziumnak legalább 6 osztályát jó eredménnyel elvégezte.

2. §. A gyógyszerészgyakornokság ideje 3 évre terjed: ha azonban a gyakornok a 2-ik év lefolyta után magában elegendő képességet érez a gyakornoki vizsga letételére, ehhez jelentkezhetik és ha ezt sikerrel megállja, gyógyszerészsegédnek nyilváníttatik.

3. §. A vizsgálat a hatósági főorvos és két gyógyszerész tulajdonos által a gyakornok főnöke és egy gyógyszerészsegéd jelenlétében, Budapesten a városi fő orvos, a Gyógyszerészi Testület elnökei és két gyógyszerész tulajdonos által szintén a tanítvány főnöke és egy gyógyszerészsegéd jelenlétében a gyógyszerészet minden ágából eszközzendő; ezen vizsgálatért semmiféle díj, vagy köszönet-díj nem fizetendő.

4. §. A vizsgálat jó eredményű letétele után a gyakornok bizonyítványt nyer és köteles mielőtt a gyógyszerészet egyetemi tanulmányait megkezdéné, szakadatlanul két évig egy vagy több gyógyszerészgyakornok gyógyszerészsegédként működni és magát ekként gyakorlatilag kiképezni.

5. §. Minden gyógyszerészgyakornok jogosítva van gyógyszerészgyakornokot befogadni. A gyakornokok száma azonban a segédek számánál nagyobb nem lehet.

6. §. A gyakornokot más munkára, mint szigorúan gyógyszerészekre alkalmazni nem szabad.

7. §. Gyógyszerészek, akik maguk mellé gyakornokot fogadnak, kötelesek ezeket mindenben, ami egy segédétől követeltetik, alaposan kiképezni; ha ezen kötelezettségét nem teljesíti, azon joga, hogy gyakornokot tartson, ideiglenesen vagy a körülményekhez képest, végleg is elvonathatik. A jog tehát, hogy valaki gyakornokot fogadhasson és képezhessen, kiténtetésnek tekintendő.

8. §. A gyógyszerészek magasabb tudományos kiképzetetésük végett, a közoktatásügyi miniszter közreműködésére felszólítandók.”

A B) fejezet a gyógyszerészek ellenőrzésével foglalkozik. Ez szorosan nem tartozik a témához. Ellenben ezen törvényjavaslat-tervezet 8. §-ára (a képzésre) vonatkozó tervezetet szó szerint idézem.

„Szükségesnek látszik, hogy a gyógyszerészeti-orvosi karban:

1. Az általános vegytan helyett — mely úgyszólván a bölcsészeti karhoz tartozik — gyógyászati és gyógyszerészeti vegytan taníttassék, és pedig elméletileg és gyakorlatilag akként, hogy a tanár minden tételt kísérletekkel világítson meg.

2. Az általános növénytan és ásványtan helyett — melyek szintén a bölcsészeti karhoz tartoznak — ezek a tanok a gyógyászatra és a gyógyszerészekre alkalmazva részletesen adassanak elő.

3. Elméleti és gyakorlati gyógyszerészetten külön tanszéket nyerjen és a hallgatók gyakorlatilag is képeztesse ki.

4. Egy külön tanszék állíttassék az elemzési vegytan és mérgezésstan részére, szintén teljes műhellyel kapcsolatban.

5. Gyógyszertan, vénykészítés, adagtannal kapcsolatban szintén külön tanszéken adassék elő.

6. Ezen rendes tanulmányok mellett kívánatos; a gyógyszerészeti törvényisme, rendőrségi gyógyszerészet, gyógyszerészeti üzlettan, könyvviteltan és árszabályozástan részére rendkívüli tanszékek terveztessenek.

Az eddigi egyéves tanfolyam két évre emeltessék.

Mivel pedig a tanításban egységnek kell uralkodnia és ez csak folytonos felügyelet által érhető el, szükséges az egyetemen külön gyógyszerészeti igazgató alkalmazása.

A szigorlatok az illető tanárok, az igazgató és a Gyógyszerész Testület Bizottsága által akként eszközöltetnének, hogy minden jelölt:

a) A fent említett tudományból szigorú szóbeli vizsgát tegyen; ennek jó sikere esetében:

b) a hivatalos gyógyszerek közül sorshúzás útján meghatározandó egyet felügyelet alatt elkészítsen; végre:

c) egy összetett testet elemezzen. Akár olyat, amilyen a közéletben mérgezések következtében szokott előfordulni, akár valamely hamisított gyógyszert vagy tápláléki szert.

Miután a jelölt mindezen követelményeknek megfelelt, értekezést nyújt be, nyilvános vitatkozást tart, azután felavattatik és tanúsított magasabb képzettségének megfelelőleg *gyógyszerésztudori oklevelet fog nyerni.*"

Fontosnak látom még az eredeti memorandumból a következő szöveg szó szerinti idézését:

„Szükséges, hogy az egyetemen külön gyógyszerészeti osztály állíttassék fel, s hogy a gyógyszerészi okmányokból a „mester” cím a jövőben mellőzve legyen, továbbá: a gyógyszerész kiképzetése és társadalmi állása tekintetében más osztály tagjainál lejjebb nem áll; természetes, hogy a kormánynál való képviseltetése nem lehet más osztálybeliek által. A gyógyszerészeti ügyek előadója saját osztályllyal bír, önálló, felelős államtisztviselő legyen.”

Az idézetekből kitűnik, hogy a tervek korszerűek voltak, sőt csaknem 100 évvel előremutattak a gyógyszerészet, főként pedig a gyógyszerészképzés terén is. S arról sem feledkezhetünk meg, hogy 1848-ban *Láng A. Ferenc* nyitrai gyógyszerész szerkesztésében megjelent az első gyógyszerészújság, a Gyógyszerészi Hetilap!

Bár a szabadságharc után következő elnyomás lehetetlenné tette a tervek megvalósítását, ennek ellenére több mint 100 év után is kötelességünk leróni az elismerést.

I R O D A L O M

Baradlai—Bársony: A magyarországi gyógyszerészet története. Budapest, 1930.

Halmi: A gyógyszerkiképzés ügye a szabadságharc idején. Gyógyszerészhallgatók értesítője. Budapest, 1939. VI.

Halmi : id. dr. Zólyomi Wágner Dániel emlékezete. Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője. 1936. 2.

Halmi : 1848-as szabadságharcunk gyógyszerési vonatkozásai. Gyógyszerészet, 1961. 3. sz.

S u m m a r y

The first step of the government of the war of independence referring to the pharmacological training was an order number 268/10 (10th of June, 1848), which ordained future students to finish at least 6 years in the secondary school. This decree fixes the time of probation in 3 years and prescribes the modes and methods of probationary examination and of survey of pharmacies.

The order number 859—85 (21st of June, 1848) is prescribing the elaboration of the Hungarian pharmacopoeia and of price system. Dr. pharm. *Daniel Wagner* senior, the official in charge of the pharmaceutical matters in the ministry, made a plan respecting of the pharmacological training. His plan was divided into two main chapters. The first part of his memorandum was dealing with the training of pharmacists and the second part with the control of them. Wagner discussed further in his elaboration in details the general course of the university studies, the main subjects and methods of the prescribed examinations. The student gets the degree of pharmacist only in that case, if he is passing the examinations, and is handing in an inaugural dissertation, and holds a successful public dispute in its matter. These orders and plans were ahead of their time and their creators are deserving our utmost appreciation.